

AKADÉMIA OZBROJENÝCH SÍL
generála Milana Rastislava Štefánika

OCHRANA RANENÝCH, CHORÝCH A STROSKOTANCOV

Predmet: Medzinárodné humanitárne právo

Voj.1.st. Nikola SUVÁKOVÁ

OBSAH

ÚVOD	3
1 DEFINÍCIA CHRÁNENÝCH OSÔB	5
1.1 Ochrana, zaobchádzanie a starostlivosť	5
2 OCHRANA ZDRAVOTNÍCKYCH POVINNOSTÍ A ZDRAVOTNÍCKYCH JEDNOTIEK	7
2.1 Hľadanie, zhromažďovanie a evakuovanie	7
3 MŔTVI A NEZVESTNÍ.....	8
ZÁVER.....	9
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	10

ÚVOD

Právna ochrana ranených, chorých a stroskotancov bola po prvýkrát stanovená už v roku 1864 v rámci prvého Ženevského dohovoru. V súčasnosti sú základnými prameňmi I. a II. Ženevský dohovor z 12. augusta 1949, ktoré sú revíziou predchádzajúcich zmlúv a I. Dodatokový protokol z roku 1977. Písané právo dopĺňajú aj pravidlá obyčajného práva.

Obidva Ženevské dohovory z roku 1949 definujú zhodne svoju pôsobnosť v čl.13, v rámci ktorého by sme ranených, chorých a stroskotancov mohli rozdeliť na kombatantov a nekombatantov. Medzi kombatantov, teda osoby oprávnené vykonávať akty násilia počas ozbrojeného konfliktu, zaraďujeme tri druhy osôb:

- príslušníci jednotlivých druhov armád – vládnych ozbrojených síl,
- príslušníci iných alebo vládnych ozbrojených síl, kde zaraďujeme aj organizované hnutia odporu za predpokladu, ak im velí zodpovedná osoba, nosia rozlišovací znak, nosia zbraň a dodržiavajú pravidla vojny,
- príslušníci zúčastnení na povstaní obyvateľstva.

Medzi nekombatantov sa v dohovoroch zaraďujú dva základné okruhy subjektov:

- doprovodné osoby kombatantov bez toho, aby boli ich priamou účasťou,
- posádky civilného letectva a obchodného námorníctva, ktorí nepoživajú špeciálnu ochranu podľa medzinárodného práva.

Základné práva uvedených subjektov sú obsiahnuté v obidvoch Dohovoroch v čl.12. V úvode sa definujú základné zásady aplikovania práv založených na zákaze diskriminácie vzhľadom na pohlavie, rasu, politické presvedčenie, národnosť alebo na inom podobnom diskriminačnom faktore. Taktiež sa zdôrazňuje, že by sa s ranenými, chorými a stroskotancami malo za každých okolností zaobchádzať úctivo a starostlivo. Je neprípustné útočiť na ich život, zdravie, podrobovať ich lekárske pokusom alebo ich úmyselne zanechať bez lekárskej starostlivosti.

Prvý a druhý Ženevský dohovor o zlepšení osudu ranených, chorých a stroskotancov si sú legislatívne a technicky podobné. Rozdiel je však v predmete úpravy, II. Ženevský dohovor sa týka ranených, chorých a stroskotancov na mori, zatiaľ čo I. Ženevský dohovor sa týka ranených, chorých príslušníkov ozbrojených síl v poli. Princípy oboch dohovorov sú

totožné a rovnaké pravidlá sa aplikujú aj pre chránené osoby a ich vlastníctvo. Všetko vzhľadom na odlišné podmienky panujúce na zemi i na mori.

Prvý Ženevský dohovor chráni ranených a chorých vojakov počas vojny na zemi. Tento dohovor predstavuje štvrtú aktualizovanú verziu Ženevského dohovoru o ranených a chorých. Obsahuje 64 článkov, ktoré poskytujú ochranu raneným, chorým, zdravotníckym a duchovným personálom, zdravotníckym jednotkám a zdravotníckym prepravným prostriedkom. Dohovor taktiež uvádza rozoznávacie znaky. Má dve prílohy obsahujúce návrh zmluvy o nemocničnej zóne a model preukazu totožnosti pre zdravotnícky duchovný personál.

Druhý Ženevský dohovor chráni ranených, chorých a stroskotancov vojenského personálu na mori počas vojny. Tento dohovor nahrádza Haagsky dohovor z roku 1907. Úzko nadväzuje na ustanovenia prvého Ženevského dohovoru v štruktúre a obsahu. Má 63 článkov aplikovateľných na vojnu na mori. Jeho príloha obsahuje vzor preukazu pre zdravotnícky a duchovný personál.

1 DEFINÍCIA CHRÁNENÝCH OSÔB

Zadefinovať môžeme okruh osôb spadajúcich do ochrany I. a II. Ženevského dohovoru podľa Dodatkového protokolu I.

„Ranení a chorí sú vojenské alebo civilné osoby, ktoré pre zranenie, chorobu alebo inú fyzické alebo duševné poruchy alebo neschopnosť potrebujú lekársku pomoc alebo starostlivosť, alebo choré osoby alebo tehotné ženy, ktoré sa zdržujú akejkolvek nepriateľskej činnosti.

Stroskotanci sú vojenské alebo civilné osoby, ktoré sú v nebezpečnej situácii na mori alebo v iných vodách v dôsledku nešťastia, ktoré postihlo ich alebo loď, alebo lietadlo, ktorým sa prepravovali, a ktoré sa zdržujú akejkolvek nepriateľskej činnosti.“¹

Osoba, ktorá spáchala nepriateľskú činnosť nepoberá ochranu priznanú raneným, chorým a stroskotantom. Právo jasne neodpovedá, kedy je čin považovaný za „nepriateľský“, ale pojem musí byť interpretovaný v spojitosti s pojmom „nepriateľský čin“.

Pod pojem ranení a chorí zaradujeme všetky osoby (vojenské i civilné), ktoré si vyžadujú lekársku pomoc, bez ohľadu na to či ich zdravotný stav bol spôsobený konfliktom. Tieto osoby nesmú byť za žiadnych okolností predmetom útoku a musí im byť poskytnutá náležitá lekárska pomoc, bez ohľadu na ich príslušnosť.

1.1 Ochrana, zaobchádzanie a starostlivosť

Zranení, chorí a stroskotanci musia byť rešpektovaní a chránení. V Dodatkovom protokole I. v článku 10. Sú uvedené základné princípy zaobchádzania a starostlivosti. Všetci ranení, chorí a stroskotanci, nech patria ku ktorejkoľvek strane, budú sa rešpektovať a chrániť. V nasledujúcom odseku sa vyžaduje aby s nimi bolo zaobchádzané ľudsky, a aby im bola poskytnutá za každých okolností, v čo najväčšej možnej miere a čo najrýchlejšie lekárska starostlivosť a ošetrovanie.

„Kedykoľvek to okolnosti dovoľia a hlavne po boji, musí byť každá strana konfliktu bez omeškania učiniť všetky možné opatrenia, aby bez nepriaznivého rozlišovania boli vyhľadávaní, zhromažďovaní a odsunutí zranení, nemocní a stroskotanci“ (pravidlo 109, čl.15 ŽD I a čl.10 DP I).

„Zraneným, nemocným a stroskotantom sa musí dostať čo možno najúplnejšia a čo možno najrýchlejšia zdravotná starostlivosť a pozornosť požadovaná ich stavom. Medzi nimi nesmú byť konané žiadne rozdiely okrem lekárskeho“ (pravidlo 110, čl.15 ŽD I a čl.10 DP I).

¹ Dodatkový protokol I, článok 8, odsek a,b.

„Každá strana konfliktu musí urobiť všetky možné opatrenia, aby ochránila zranených, nemocných a stroskotancov pred zlým zaobchádzaním a okradnutím“ (pravidlo 111, čl.16 ŽD I a čl.10 DP I).

Šetriť a neútočiť na zranených, chorých a stroskotancov a zdržať sa takých činov, ktoré by mali za následok ohrozenie alebo by spôsobili zranenie to znamená rešpektovať. Táto podmienka sa vzťahuje na všetkých aj na civilné obyvateľstvo. Strany ozbrojeného konfliktu musia uskutočniť aktívne opatrenia na zabezpečenie práv chránených osôb. Povinnosť rešpektovať a chrániť je aplikovateľná za všetkých okolností.

Dohovory vychádzajú zo zásady zákazu diskriminácie, tak aj napriek tomu môžeme vidieť v II. Ženevskom dohovore príklad pozitívneho rozlíšenia, ktoré v tomto prípade je nevyhnutné. *„So ženami sa má zaobchádzať s ohľadom na ich pohlavie.“*² So ženami, ktoré sa zúčastňujú na vojenskej operácii sa má zaobchádzať so zvláštnym ohľadom vzhľadom na ich pohlavie.

Toto ustanovenie bolo predstavené v dohovore o zaobchádzaní s vojnovými zajatcami, ale v Ženevskom dohovore nebolo riadne spomenuté. Napriek tomu vládol nepochybný pocit, že dôraz sa aj napriek tomu kladie na osobitnú pozornosť pre zranené alebo choré ženy. Avšak s ohľadom na stále narastajúci počet účasti žien vo vojenských operáciách a tiež vzhľadom k bolestivým skúsenostiam získaným v priebehu Druhej svetovej vojny bola žiadosť o vytvorenej osobitej pozornosti ochrany žien na mieste.

V prípade naliehavých lekárskeho dôvodov, sú doktori oprávnení podrobiť liečbe tých, ktorí potrebujú urgentný zákrok ako prvých, a tí, ktorí si nevyžadujú okamžitú starostlivosť, neskôr. Ale Medzinárodné humanitárne právo nestanovuje žiadne konkrétne kritéria pre zdôvodnenie, tieto kritéria sú stanovené lekárskou etiketou.

² Prvý, Druhý Ženevský dohovor, článok 12.

2 OCHRANA ZDRAVOTNÍCKYCH POVINNOSTÍ A ZDRAVOTNÍCKYCH JEDNOTIEK

Lekársky personál nemožno stíhať za poskytnutie zdravotnej starostlivosti komukoľvek. To znamená, že nemožno brániť zdravotníkom vo vykonávaní ich činnosti alebo nútiť ich k činnosti, ktorá by odporovala lekárskej etike.

Zdravotnícke jednotky musia byť vždy chránené a nesmú byť predmetom útoku. Vyplýva im povinnosť riadneho označenia v podobe Červeného kríža alebo Červeného polmesiaca. Tento znak nesmie byť zneužitý a jeho použitie je pod dohľadom príslušného orgánu strany konfliktu. V prípade, ak zdravotnícke jednotky a personál páchajú nepriateľskú činnosť, jedná sa o prípad zneužitia znaku Červeného kríža a ochrana zanikne. Lekársky personál nesmie byť nútený konať v rozpore s pravidlami lekárskej etiky alebo pravidlami, ktoré sú v prospech ranených a chorých. Taktiež nesmie konať v rozpore s pravidlami dohovorov alebo dodatkových protokolov.

2.1 Hľadanie, zhromažďovanie a evakuovanie

Po celú dobu vyhľadávania, zhromažďovania a evakuácie raných a chorých a stroskotaných musia byť prijaté všetky možné opatrenia a zabezpečiť im zodpovedajúcu zdravotnú starostlivosť. Musia byť chránení od rabovania a zlého zaobchádzania.³

V prípade ak uvedený predpoklad, strany nie sú schopné uskutočniť samostatne, musia požiadať humanitárnu organizáciu, aby splnili ich úlohu alebo pomohli v úsilí splniť. V medzinárodnom ozbrojenom konflikte môžu vojenské orgány požiadať civilné obyvateľstvo zozbierať ranených, chorých a stroskotaných. Civilné obyvateľstvo tak môže urobiť aj z vlastnej iniciatívy.⁴ Nik nesmie byť za vykonávanie takýchto humanitárnych vecí stíhaný, obvinený ani potrestaný.⁵

Evakuácia, znamená odobrať osoby z bojovej zóny, bez ohľadu na to, či sú v dobrej zdravotnej kondícii, zranení, chorí alebo stroskotaní. Existuje výnimka a to v prípade, že ich zdravotný stav neumožňuje prepravu. V tom prípade ostanú na mieste, aj keď sa jedná o bojovú zónu.

³ Prvý Ženevský dohovor, článok 15., Druhý Ženevský dohovor, článok 18.

⁴ Prvý Ženevský dohovor, článok 18., Druhý Ženevský dohovor, článok 21., Dodatkový protokol I, článok 17.

⁵ Prvý Ženevský dohovor, článok 18, odsek 3.

3 MŔTVI A NEZVESTNÍ

Rodiny majú právo vedieť o osude svojich blízkych, hoci takéto právo nie je vysvetliteľné, ako subjektívne právo rodiny získať informácie, je to však základné pravidlo medzinárodného humanitárneho práva o mŕtvych a nezvestných. Hlavný rozdiel medzi pravidlami prislúchajúcim i mŕtvym na jednej strane a nezvestným na strane druhej, vychádza zo skutočnosti, že osud nezvestných osôb zostáva neznámy.

„Každá strana v konflikte bude pátrať po osobách, ktoré boli vyhlásené za nezvestné druhou stranou. Táto druhá strana odovzdá všetky potrebné informácie o takýchto osobách za účelom uľahčenia pátrania po nich.“⁶

V článku 33. Dodatkového protokolu I. je vytvorené množstvo pravidiel vyplývajúcich zo Ženevských dohovorov, vrátane tých, ktoré sa týkajú poskytovania informácií rodinám a autoritám a výmeny informácií prostredníctvom Informačnej Kancelárie (súpis údajov o ranených, chorých a mŕtvych príslušníkoch nepriateľskej strany treba urobiť čo najskôr a mal by obsahovať všetky dostupné osobné identifikačné údaje, mocnosť ku ktorej patria, vojenský útvar, dátum a miesto zajatia alebo úmrtia, údaje o zraneniach, chorobe alebo príčine smrti). S cieľom uľahčiť hľadanie nezvestných osôb, strany konfliktu musia zaznamenať údaje osôb držaných v zajatí viac ako dva týždne a uľahčiť vykonávanie, vyhľadávanie a záznam informácií týkajúcich sa osôb, ktoré zahynuli na základe iných okolností v dôsledku nepriateľských akcií alebo okupácie.

⁶ Dodatkový protokol I, článok 33, odsek 1.

ZÁVER

Prvá medzinárodná dohoda o ochrane ranených a chorých príslušníkov armád, ktorá sa do dejín zapísala ako Ženevská konvencia, vznikla 22. augusta 1864. Iniciátorom myšlienky bol zakladateľ Červeného kríža Henri Dunant, inšpirovaný pohľadom na ľudské utrpenie v roku 1859 v bitke pri talianskom Solferine. Táto konvencia stanovila nedotknuteľnosť lazaretov a ošetrojúceho personálu pod označením červeného kríža v bielom poli.

Ďalší dohovor - z roku 1899 - sa týka ochrany chorých, ranených a stroskotancov v námornej vojne. Výraz stroskotanie sa pritom vzťahuje nielen na lode, ale aj na núdzové pristátie lietadla na mori či jeho pád do mora.

Ženevské dohovory boli navyše pozmenené tromi dodatkovými protokolmi: V roku 1977 dodatkovým protokolom o ochrane obetí medzinárodných ozbrojených konfliktov a Dodatkovým protokolom o ochrane obetí ozbrojených konfliktov nemajúcich medzinárodný charakter. V roku 2005 pribudol tretí dodatkový protokol o prijatí ďalšieho rozoznávacieho znaku, červeného kryštálu.

Cieľom tejto práce bolo bližšie priblížiť „Ochranu ranených, chorých a stroskotancov“ v rámci Ženevských dohovorov. Ako sme sa mohli v tejto práci dočítať Ženevský dohovor I. a II. Ženevský dohovor, že princípy oboch dohovorov sú totožné a rovnaké pravidlá sa aplikujú aj pre chránené osoby a ich vlastníctvo. Všetko vzhľadom na odlišné podmienky panujúce na zemi i na mori.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

- 1 *Ženevské dohovory I., II.* [online] Dostupné na internete: <https://www.slovlex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1954/65/>
- 2 *Dodatkové protokoly I a II k Ženevským dohovorom z 12.8. 1949* [online] Dostupné na internete: <https://www.noveaspi.sk/products/lawText/1/39171/1/2/sdeleni-c-168-1991-zb-o-dodatkovych-protokoloch-i-a-ii-k-zenevskym-dohovorom-z-12-augusta-1949-o-ochrane-obeti-medzinarodnych-ozbrojenych-konfliktov-a-konfliktov-nemajucich-medzinarodny-charakter-prijatych-v-zeneve-8-juna-1977/sdeleni-c-168-1991-zb-o-dodatkovych-protokoloch-i-a-ii-k-zenevskym-dohovorom-z-12-augusta-1949-o-ochrane-obeti-medzinarodnych-ozbrojenych-konfliktov-a-konfliktov-nemajucich-medzinarodny-charakter-prijatych-v-zeneve-8-juna-1977>
- 3 *Ženevské dohovory 1949* [online] Dostupné na internete: <https://redcross.sk/zenevske-dohovory-1949/>
- 4 SAKÁČOVÁ A.: *Medzinárodné humanitárne právo* [bakalárska práca]. Banská Bystrica: UMB, 2017.